

KYRKLIG KONSERTMUSIK, DÅ TEXTERNA ÄR SEKUNDÄRA

Erkki Tuppurainen

(översatt till svenska av Markus Mäkinen)

Många av strömningarna inom tonkonsten i Mellaneuropa nådde Finland ordentligt först efter andra världskriget. Nyklassicismen tog slutligen den nationellt präglade romantiska stilens plats. De finska kompositörerna fann dodekafonin först i mitten på 1950-talet. Denna efterföljdes snart av nyare fenomen: seriell teknik, cluster- och fältteknik, aleatorik, happening. I slutet av 1960-talet återgick kompositörerna allmänt till traditionella linjer eller sökte efter ny enkelhet. På senare år har en djärvare modernism stigit fram mer igen.

Kyrkomusiken har följt den allmänna utvecklingen på avstånd. Inom den liturgiska musiken har nyklassicismen fått ge vika för den romantiska traditionen. Som största hot mot huvudströmningen har den växande populariteten av olika stilar inom den lätta musiken upplevts och inte de tidigare nämnda moderna strömningarna.

Den nyklassiska strömningen har under de senaste decennierna styrt kompositörer mot traditionella kyrkliga kompositionssätt. Delvis, i brist på ordentliga konsertsalar, har de lockats av möjligheterna i kyrkobyggnader. Flera mässor och requiem har komponerats enbart till konsertmusik. Einojuhani Rautavaaras verk *A Requiem in our in Time* och *Sotilasmessa*, liksom också Erkki Salmenhaaras *Requiem profanum* och *Missa profana*, utnyttjar traditionella namn främst som tankeväckare.

Intresset för kyrkomusik på 1980-talet verkar ha sinat från tidigare årtionden.

Inom orgelkonsten i Finland finns en kraftig tendens att befria orglarna från "kyrkans bojar". Uppkomsten av icke-kyrkliga orgelkompositioner liksom också komposi-

tioner för orgel och orkester har främjats av att man byggt en orgel i konsertsalen i Finlandiahuset. Men akustiken i salen har i själva verket gjort orgelkonsten en björntjänst.

På 1930-talet var de vid sidan av nyklassicismen uppkomna liturgiskt-musikaliska reformrörelserna obetydligt kända i Finland, fastän förkämpar som Ilmari Krohn och Heikki Klemetti hade försökt förena gregoriansk sång och gamla musikstilar med den nationella traditionen. De svenskspråkiga kyrkomusikerna hade bättre kontakt med nya strömningar än de andra. Utgående från Gustav Petterssons utomordentliga arbete, framstod Harald Andersén från början av 1950-talet som en reformator av körsång och liturgisk musik. Framom de andra skaffade sig Torsten Stenius inblick i de fascinerande förebilderna inom den gamla musiken. Inom orgelkonsten ledde Enzo Forsblom finländarna ur den romantiska traditionen.

Harald Anderséns arbete har varit speciellt betydelsefullt därför att de körer han ledde, bl a Radions kammarkör, och Klemetti-institutets kammarkör, entusiasmerade speciellt 1960- och 1970-talens kompositörer till att tonsätta körmusik både till kyrkliga och andra texter. Sulo Salonens *Missa a capella*, Joonas Kokkonens *Missa a capella* och *Laudatio Domini* liksom också Bengt Johanssons rikliga körproduktion (bl a *Requiem*, *Triptych*, *Missa a quattro voci*, *De profundis*) har komponerats med tanke på Anderséns körer. Speciellt intresse väckte Einojuhani Rautavaaras *Vigilia* som är ett omfattande verk till ortodoxa gudstjänsttexter.

Den kördirigentgeneration som Andersén skolat har förtjänstfullt fortsatt hans arbete på en allt bredare front. Av de yngre körledarna har Kaj-Erik Gustavsson även framstått som kompositör med sin liturgiskt betonade produktion. Ur Eero Erkkiläs vokalproduktion är det mest omfattande verket oratoriet *Salvator*.

Kompositörer med kyrkomusikalisk inriktning har även arbetat med konsertmusik. Finska koraler har inspirerat bl a Taneli Kuusisto, Jarmo Parviainen och Juhani Haapasalo. Förutom Sulo Salonen har orgelmässor komponerats av Pekka Kostiaainen och Jouko Linjama. Den senare har utvecklat en personlig stil, där polyfonin som följer medeltida förebilder förenas med rikligt uppkommande treklanger (bl a körverket *Missa de Angelis*, orgelverken *Magnificat*, *Missa cum júbilo*, *Organum supra B-A-C-H*). Få andra kompositörer har vågat sig på moderna metoder inom denna genre. Eero Sipiläs sparsamma produktion (bl a motetten *Super flumina Babylonis*) påminner till stilen om Linjama. Sakari Mononen har i sina orgelverk (bl a tre sonater) och körmotetter vid sidan av fritonal stil, även prövat på att tillämpa dodekafonin. På senare år har orgelkompositören Harri Viitanen fördjupat sig i bl a elektronmusikens möjligheter, då däremot Lars Karlsson har karakteriserats som "romantisk modernist".

Flera av de kända kompositörerna har tonsatt orgelverk mer eller mindre som tillfälliga arbeten. Att förena orgel och orkester har bl a Einojuhani Rautavaara, Erkki Salmenhaara och Leonid Bashmakov prövat på.

De mest lyckade av de många miniatyrerna torde vara Erik Bergmans *Exultate*, Einar Englund's *Passacaglia*, Aulis Sallinen's *Chaconne*, toccatorna av Erkki Salmenhaara, Einojuhani Rautavaara och Mauri Viitala samt Joonas Kokkonens verk *Iuxta crucem* och *Lux aeterna*.

Det sist nämnda verket utgör en del av Joonas Kokkonens opera *Viimeiset kiusaukset* (De sista frestelserna), som hör till de bäst kända verken i den häpnadsväckande

rikliga produktionen av operor i Finland på de senaste årtiondena. I huvudrollen i operan är det den finske bonden Paavo Ruotsalainen som blivit symbol för de nationella andliga väckelserörelserna på 1800-talet. Ledmotivet i operan är "Paavos psalm", en folklig variant av den tyska psalmen *Was Gott will, das gescheh' allzeit*. Verket har delvis pga bassångaren Martti Talvela blivit mycket känt i Finland. Kokkonens stil att använda treklanger och riklig polyfoni, har stått som förebild för många kyrkomusiker och igen uppmuntrat dem att använda sig av finska melodier.

Kokkonens opera har inverkat positivt på kompositörer i att inge mer variation i den finska kultursommaren som är fullspäckad med musikfestligheter. Atso Almilas *Kolmekymmentä hopearahaa* och Veikko Norontaus' *Uudet veisuut* är "andliga folkoperor" för sommarens tältscener.

Folklig stil har eftersträvat av bl a Ahti Sonninen med sina vokalverk (bl a *Viisi laulua Raamatun sanoihin*), Jukka Kankainen med sina *Lukaspassioner* och Kari Tikka med sin andliga vokalmusik.

Lasse Mårtensons mässo *Voiko sen sanoa toisinkin* är en av de första och mest kända kompositionerna inom den rikliga produktionen av sk gospelsmusik. På gränsen till underhållning, jazz och "allvarlig musik" finns Hannu Sarmantos jazzmässo *The New Hope Mass*, som sannolikt skall få en fortsättning.